

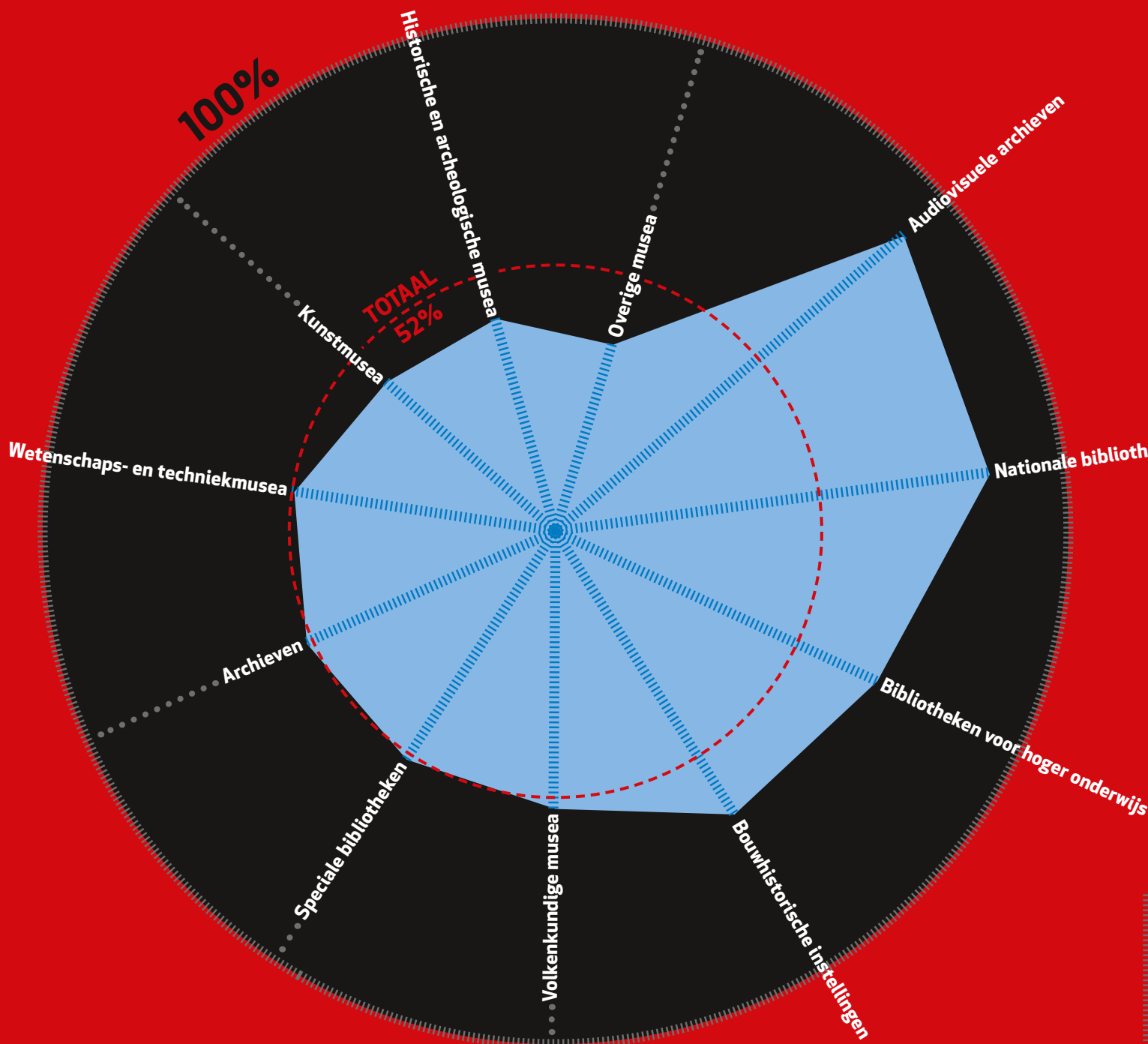
**CULTURELE
COALITIE
DIGITALE
DUURZAAMHEID**

**Strategische keuzes
van nu bepalen
onze digitale toekomst**

VOOR DE EEUWIGHEID?

**SAMENWERKING
IS HET BESTE MODEL**

DE URGENTIE

HOEVEEL EUROPESE ERFGOED-
INSTELLINGEN VERZAMELEN
'BORN-DIGITAL' ERFGOED?

(n=1549) bron: www.enumerate.eu

INHOUD

MAATSCHAPPELIJK BELANG

HET BELANG VAN
DUURZAME TOEGANKELIJKHEID **6**
WAARDE VAN DIGITAAL ERFGOED **8**
AANBEVELINGEN BELEIDSMAKERS **10**

VERANTWOORDELIJKHEID

VERANTWOORDELIJKHEID
ERFGOEDINSTELLINGEN **12**
EUROPESE DIMENSIE **16**

WERKAGENDA

LOBBY OVERHEDEN **22**
RELATIES ONDERHOUDEN **24**
BEWUSTWORDING **25**
TWEË INSTRUMENTEN **26**
BELEIDSMATIGE INBEDDING **28**
SAMENWERKING **29**
ONDERZOEK INITIEREN **30**

CASES

BEELDEN VOOR DE TOEKOMST **17**
BORN-DIGITAL KUNST & ERFGOED **18**

EN VERDER

VOORAF **4** / ORGANISATIE **20** /
PUBLICATIES **34** / COLOFON **35**

“DIGITAL PRESERVATION IS A KEY CHALLENGE FOR THE DIGITAL AGE. DIGITAL MATERIALS HAVE BECOME AN INTEGRAL PART OF OUR CULTURAL AND SCIENTIFIC HERITAGE. DUE TO RAPID TECHNICAL CHANGE, HOWEVER, DIGITAL OBJECTS ARE MORE ENDANGERED THAN THEY APPEAR.”

Comité des Sages (Reflection Group on Bringing Europe's Cultural Heritage Online)

–The new Renaissance, Brussels, 2011, foreword, p. 2

In de afgelopen jaren is de strategische waarde van digitale dienstverlening toegenomen voor culturele instellingen. Via het web, maar ook via andere digitale kanalen, komt steeds meer digitaal cultureel erfgoed beschikbaar voor onderwijs, wetenschap en het brede publiek.

VOORAF

Nieuwe media worden ingezet om te communiceren met geïnteresseerden. Digitalisering en digitale dienstverlening worden gefinancierd uit projectfinanciering, maar steeds meer ook uit de reguliere budgetten van instellingen die digitaal erfgoed produceren of archiveren. De nadruk ligt hierbij op het hier en nu: de cultuursector is gericht op het direct toegang bieden tot de digitale informatie die zij beheren.

De beantwoording van de vraag hoe deze data voor langere tijd behouden worden en toegankelijk blijven, wordt vaak doorgeschoven naar de toekomst. Instellingen nemen nog weinig concrete maatregelen om de duurzame toegankelijkheid van digitale culturele data voor de (verre) toekomst te garanderen. Toch is het om diverse redenen noodzakelijk om duurzame toegankelijkheid na te streven:

1. Nagenoeg alle instellingen die cultureel erfgoed beheren, investeren (fors) in digitalisering; investeren in kennis over digitale duurzaamheid borgt de huidige investeringen.

2. Voor kwetsbare originelen kunnen digitale reproducties als substituuut gelden; bescherming van de digitale bestanden betekent ook bescherming van de fysieke collecties.
3. De omvang van erfgoed dat in digitale vorm is gecreëerd ('born-digital'), zonder analoge of fysieke verschijningsvorm, groeit snel en meer dan 50 % van de instellingen verzamelen het. Hiermee neemt de noodzaak tot duurzaam beheer van dit unieke erfgoed snel toe.
4. Omdat digitale dienstverlening inmiddels een onvervreemdbaar onderdeel is geworden van de bedrijfsvoering en identiteit van erfgoedinstellingen, is het bewaren van hun digitale collecties voor de lange termijn een voorwaarde voor het vervullen van hun maatschappelijke functies.

Niet alleen het eerder aangehaalde Comité des Sages signaleert het belang van duurzame toegankelijkheid. In het advies van de Raad voor Cultuur uit 2010, Netwerken van betekenis, wordt expliciet gemeld dat digitale duurzaamheid een

belangrijk aspect van het beleid ten aanzien van e-cultuur dient te zijn. En Unesco heeft al in 2003 een Charter on the preservation of digital heritage¹ opgesteld, om wereldwijd aandacht te vragen voor de kwetsbaarheid van digitaal cultureel erfgoed.

Erfgoedinstellingen moeten zich beraden op de organisatie van digitale duurzaamheid in de sector. Het is niet vanzelfsprekend dat hun digitale data op de langere termijn beschikbaar zijn voor hergebruik (bijvoorbeeld in portals en zoekdiensten). Eén ding is echter wel duidelijk: er kan op dit vlak alleen maar iets bereikt worden door intensieve samenwerking. Het is niet wenselijk (want onbetaalbaar) dat erfgoedinstellingen ieder voor zich maatregelen gaan treffen in de vorm van eigen e-depots of andere lokale voorzieningen. Digitale duurzaamheid vergt een gemeenschappelijke aanpak.

Duurzame toegankelijkheid culturele sector

In 2009 is de Nationale Verkenning Digitale Duurzaamheid uitgevoerd door de Nationale Coalitie Digitale Duurzaamheid (NCDD). Deze verkenning heeft de stand van zaken ten aanzien van digitale duurzaamheid in de Nederlandse publieke sector in kaart gebracht. Het resultaat van dit onderzoek is het rapport Toekomst voor ons digitaal geheugen: duurzame toegang tot informatie in Nederland.² Uit de Verkenning bleek dat er nauwelijks voorzieningen of diensten zijn, noch een gezamenlijke infrastructuur voor duurzame toegankelijkheid van digitaal cultureel erfgoed en kunst. Naar aanleiding van deze rapportage schrijft de Raad voor Cultuur in haar advies Netwerken van Betekenis het volgende:

“Een eerste aanzet tot het in kaart brengen van de omvang van de duurzaamheidsopgave zijn de inspanningen van de Nationale Coalitie Digitale Duurzaamheid, een samenwerkingsverband van kennisorganisaties dat de problematiek voor de duurzaamheid van de informatie in het culturele en wetenschappelijk domein onderzocht. Opmerkelijk genoeg ontbreken de musea volledig in de rapportage. Er bestaat geen kennispartner in het museaal digitaal domein. Dat zou deze sector zich aan moeten trekken.”³

De cultuursector heeft hier in 2010 gehoor aan gegeven. In oktober 2010 is de Culturele Coalitie Digitale Duurzaamheid (CCDD) opgericht en in november van dat jaar is de CCDD toegetreden

“Opmerkelijk genoeg ontbreken de musea volledig in de NCDD-rapportage. Er bestaat geen kennispartner in het museaal digitaal domein.”

tot het bestuur van de NCDD. In 2011 heeft de CCDD nader onderzoek gedaan naar behoeften aan oplossingen voor duurzame toegankelijkheid van culturele digitale informatie. De resultaten hiervan vormen de basis van deze strategische agenda. Met deze strategische agenda legt de CCDD de prioriteiten voor de komende jaren vast en presenteert ze haar activiteiten.

¹ http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17721&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

² www.ncdd.nl/documents/NCDDToekomstDEF2009.pdf

³ Raad voor Cultuur, Netwerken van betekenis. Netwerktaken in digitale cultuur en media., Den Haag, 2010, p. 23.

MAATSCHAPP

ELIJK BELANG

VAN DUURZAAM TOEGANKELIJKE INFORMATIE IN ARCHIEVEN, BIBLIOTHEKEN EN MUSEA

Nederland ontwikkelt zich snel tot een samenleving waarin de mogelijkheden van informatie- en communicatietechnologie (ICT) centraal komen te staan. Dit heeft ook veel effect op cultuur en erfgoed. Cultuur en erfgoed gecombineerd met ICT kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de kennissamenleving, want - zoals eurocommissaris Neelie Kroes stelt - het internet heeft grote behoefte aan hoge kwaliteit 'content' van betrouwbare bronnen:

"The Digital Agenda for Europe, our ICT policy agenda through to 2020, would simply not be complete if we ignored the content dimension of our vision for the future. Internet is eager for high quality content from reliable sources." ¹

Archieven, bibliotheken en musea hebben als taak cultuuruitingen van onze voorouders te conserveren en toegankelijk te maken en te houden voor huidige en toekomstige generaties. Uit diverse gebruikersonderzoeken blijkt dat erfgoedinstellingen worden gezien als instellingen die hoogwaardige en betrouwbare bronnen en informatie beschikbaar maken voor wetenschap, onderwijs en het brede publiek. Op die manier dragen zij bij aan de informatievoorziening en kennisontwikkeling van Nederland. Het is van belang dat deze bijdragen aan de informatievoorziening en kennisontwikkeling ook op lange termijn digitaal toegankelijk blijven. Alleen dan is er een continuïteit in de voedingsbodem voor de kennissamenleving en kennis economie, inclusief wetenschap en onderwijs.

¹ Speech van Neelie Kroes, Vice-President of the European Commission responsible for the Digital Agenda addressing the orphan works Challenge IFFRO (The International Federation of Reproduction Rights Organisations) launch of ARROW+ (Accessible Registries of Rights Information and Orphan Works towards Europeana, Brussels, 10 March 2011. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/11/163>

DE WAARDE VAN DIGITALE BRONNEN VOOR MAATSCHAPPELIJKE SECTOREN

NATIONALE IDENTITEIT EN VORMING DOOR CULTUUR & MEDIA

In de kennisagenda van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) worden de effecten van globalisering op de samenleving als volgt beschreven:

“Als gevolg van de globalisering is het nodig de collectieve identiteit opnieuw uit te vinden. Cultuur en media spelen daarbij een grote rol. Door cultuur en media kunnen vraagstukken van culturele identiteit en verscheidenheid aan de orde worden gesteld. Cultuur en media geven ook een plaatsbepaling; zij vertellen wie wij zijn en hoe we ons verhouden tot Europa, de wereld, ons eigen land, regio of stad.” ¹

Erfgoedinstellingen spelen een sleutelrol bij het digitaal toegankelijk maken en houden van de (positieve en negatieve) erfenis die onze voorouders hebben nagelaten en leveren zo een belangrijke bron voor het bepalen van de Nederlandse collectieve identiteit en identiteit van individuele burgers.

“Een samenleving die vooruit wil, doet er verstandig aan óók achterom te kijken. Het verleden moet niet worden vergeten, maar opgepoetst en gebruikt. Zonder continuïteit raken we op drift en koersen we van het ene incident naar het volgende. Ons collectieve geheugen, waarvan belangrijke delen zijn opgeslagen in archieven, musea en bibliotheken, schept een onmisbare basis voor die continuïteit.” ²

In het verlengde hiervan spreekt het vanzelf dat ook de toegang tot het digitale collectieve geheugen voor de lange termijn gegarandeerd moet worden.

WETENSCHAP

Een kennissamenleving is gebouwd op wetenschap, het streven naar systematische kennisverwerving. Kennis wordt opgeslagen in bronnen die archieven, bibliotheken, documentatie-instellingen, musea en andere erfgoedbeheerders beheren en beschikbaar stellen. De distributie, verspreiding, toegankelijkheid en vindbaarheid van bronnen verlopen sneller en beter dan ooit. Maar tegelijkertijd groeit de hoeveelheid informatie sneller dan ooit. Selectiecriteria en methoden om informatie en kennis op de lange termijn voor de wetenschap beschikbaar te houden, zijn nog nooit zo noodzakelijk geweest. In het bijzonder geldt dit voor born-digital bronnen.

Digitalisering is een kostbare aangelegenheid, zeker als ten behoeve van wetenschappelijk gebruik aan hoge kwaliteitseisen voldaan moet worden. Deze investeringen hebben een lange termijn nodig om te renderen.

Nieuwe zoekmogelijkheden gecombineerd met de hoge kwaliteit van digitale bronnen dragen in niet geringe mate bij tot wetenschapsinnovatie en het ontwikkelen van nieuwe onderzoeksmethoden. Het is dan ook van groot belang dat de toegang tot bronnen op de lange termijn gegarandeerd wordt, om herhaalbaarheid en controleerbaarheid van onderzoeksresultaten veilig te stellen.

¹ Ministerie van OCW, Kennisagenda, Den Haag, december 2010.

² Raad voor Cultuur, Innoveren, Participeren. Advies Agenda Cultuurbeleid 2007, Den Haag, 2007

GITAAL ERFGOED

ONDERWIJS EN MEDIAWIJSHEID

Ook voor het onderwijs is het noodzakelijk dat kennis op de lange termijn beschikbaar blijft. Aansluiting van digitaal cultureel erfgoed op het onderwijs is van groot belang: “De basis voor het begrijpen van het verleden wordt op school gelegd.” ³ “Educatie is cruciaal om de meerwaarde van erfgoed te laten zien en zorgt voor directe toegang tot het erfgoed. Educatie zorgt bovendien voor continuïteit: door educatie kan de interesse voor erfgoed bij nieuwe doelgroepen en generaties veiliggesteld worden.” ⁴

Digitaal erfgoed levert een belangrijke bijdrage aan kerndoelen en eindtermen in het primair en het voortgezet onderwijs, en aan een leven lang leren in het algemeen. Erfgoedinstellingen leveren immers ‘de beste bronnen van het land’. ⁵ Leerdoelen kunnen in de loop van de tijd wijzigen, maar het onderwijs heeft ook behoefte aan vastomlijnde historische kaders, zoals de canon van Nederland. Blijvende beschikbaarheid van digitaal educatief erfgoedmateriaal, al dan niet aan de canon verbonden, is van groot belang om die continuïteit ook in het digitale onderwijs te waarborgen.

Voor de samenleving is mediawijsheid van volwassenen en kinderen belangrijk. Het gebruik van nieuwe media bepaalt in steeds hogere mate de aard van participatie in de samenleving. Mediawijsheid is: “alle kennis en vaardigheden en de mentaliteit die mensen nodig hebben om bewust, kritisch en actief mee te doen in de wereld van vandaag en morgen, waarin media een bepalende hoofdrol spelen.” ⁶

Erfgoedinstellingen dragen in belangrijke mate bij aan het vergroten van mediawijsheid, dankzij het betrouwbare karakter van de informatie die zij beheren. Archieven maken bijvoorbeeld inzage in authentiek bronmateriaal mogelijk en leveren zo een belangrijke bijdrage aan de transparantie van de overheid en de samenleving in het algemeen. Andere instellingen die culturele schatten selecteren en beheren voor de toekomst bieden gezamenlijk toegang tot een gevalideerde en betrouwbare informatieverzameling, die op een ander kwaliteitsniveau functioneert dan de ‘informatiesoep’ die het internet als totaal biedt. Lange-termijn-beschikbaarheid is een essentieel onderdeel van dat kwaliteitsniveau.

CREATIEVE INDUSTRIE

De creatieve industrie is aangewezen als een topsector ter versterking van de Nederlandse economie. De creatieve industrie beweegt zich op het snijvlak van kunsten, cultureel erfgoed, media & entertainment en creatieve zakelijke dienstverlening. Creativiteit, innovatie en ondernemerschap gaan hierbij hand in hand. Cultureel erfgoed is een belangrijke bron van inspiratie voor de creatieve industrie. Ook doet erfgoed dienst als werk-materiaal, bijvoorbeeld in de ontwikkeling van (serious) games. Goede toegankelijkheid van digitaal cultureel erfgoed is nodig om de creatieve industrie te kunnen voeden. Omgekeerd zorgt de erfgoedsector ervoor dat producten en concepten die de creatieve industrie voortbrengt voor toekomstige generaties behouden blijven. Investerings in duurzame oplossingen voor digitaal beheer en behoud van cultureel erfgoed leveren een belangrijke bijdrage aan de versterking van de band tussen de creatieve industrie en cultureel erfgoed.

³ www.innl.nl

⁴ Website voor erfgoededucatie van Erfgoed Nederland, recent overgedragen aan cultuurnetwerk.nl. www.cultuurnetwerk.nl/cultuureducatie/erfgoededucatie/

⁵ www.les20.nl

⁶ www.mediawijsheid.nl/

De culturele sector en de overheid hebben in het afgelopen decennium grootschalig geïnvesteerd in het digitaliseren van cultureel erfgoed. Deze digitale collecties dienen om diverse redenen beschikbaar te blijven voor wetenschap, onderwijs, creatieve industrie en andere partijen die bijdragen aan de kenniseconomie en de kennissamenleving. De overheid heeft een verantwoordelijkheid om lange termijn toegang tot bronnen van kennis in haar beleidskaders op te nemen en erop toe te zien dat de verantwoordelijkheden goed belegd zijn in het veld.

AANBEWIS

AAN BELEIDSMAKERS

DIENSTEN VOOR DUURZAME TOEGANKELIJKHEID VAN DIGITALE DATA

worden zelf ook als een economische groeimarkt gezien. Nederland is internationaal een voorloper als het gaat om onderzoek, organisatie en dienstenontwikkeling op het gebied van duurzame toegankelijkheid. De aanwezigheid van het hoofdkantoor van Europeana in Den Haag onderstreept deze internationale koploerspositie. Investeren in oplossingen voor duurzame toegankelijkheid stimuleert de kenniseconomie. De ontwikkeling van een nationale digitale infrastructuur, ook voor duurzame toegankelijkheid, zou een beleidsprioriteit moeten zijn.

INVESTERINGEN in duurzame digitale infrastructuren en diensten zijn dermate hoog, dat er steeds sterker gestuurd wordt op publiek-private samenwerking. Grootschalige opslag ('cloud storage') zou goed door private partijen gerealiseerd kunnen worden. Overheidsbeleid en een wettelijk kader zijn noodzakelijk om misbruik van publieke informatie door private partijen (bijvoorbeeld monopolisering) tegen te gaan.

ELINGEN

VISIEONTWIKKELING en het verhogen van kwaliteit van informatiebeleid en digitalisering bij instellingen blijft noodzakelijk. In de afgelopen jaren is de nadruk sterk gelegd op inbedding van digitalisering in de organisatie, in beleid en in werkprocessen. Dit moet ook gelden voor duurzame toegankelijkheid. Het verbeteren van de kwaliteit en maatregelen voor duurzame toegankelijkheid kan door het verbinden van basiskwaliteitseisen aan subsidievoorwaarden.

TENSLOTTE adviseren we de overheid te investeren in het structureel monitoren van digitale ontwikkelingen en duurzame toegankelijkheid om processen te kunnen bijsturen.

Bill Spinhoven, I/Eye, 1993
(Collectie NIMk)

VERANTWOOR- DELIJKHEDEN VAN ERFGOEDINSTELLINGEN

Erfgoedinstellingen hebben de plicht en verantwoordelijkheden om hun rijke collecties voor de lange termijn te conserveren, beheren, toegankelijk, vindbaar en herbruikbaar te maken voor wetenschap, onderwijs, het brede publiek en de creatieve industrie. Dit geldt zeker ook voor de (kwetsbare) digitale collecties.

Het is noodzakelijk dat erfgoedinstellingen goede maatregelen nemen om het digitaal erfgoed duurzaam toegankelijk te houden. Dit dient enerzijds het eigenbelang van de beherende instellingen, om hun kerntaken goed uit te kunnen blijven voeren, en anderzijds de samenleving als geheel om toegang te krijgen en te houden tot het cultureel erfgoed - in het bijzonder het born-digital erfgoed. Duurzame toegankelijkheid moet dus structureel in beleid en begrotingen van de instellingen belegd zijn.

Informatiebeleid

In de afgelopen jaren is er een groeiende aandacht geweest om digitalisering beleidsmatig in te bedden in erfgoedinstellingen. Dit proces is nog niet voltooid. Het structureren en vastleggen van beleidsvoornemens, doelstellingen en het plannen van inzet van mensen en geldelijke middelen is

noodzakelijk om de doelstellingen van de organisatie te halen. Maar het is voor veel instellingen nog niet vanzelfsprekend dat in hun beleidsplannen aandacht wordt besteed aan de strategische waarde van ICT, digitalisering, digitale dienstverlening en duurzame toegankelijkheid.

Het valt te verwachten dat er door het toenemende belang van de digitale activiteiten steeds meer mensen en middelen vrijgemaakt moeten worden. Omdat de budgetten, zeker in deze tijden van economische crisis, onder druk staan, is de consequentie dat er andere beleidskeuzes moeten worden gemaakt. De algemene verwachting is dat samenwerkingsmodellen voor erfgoedinstellingen noodzakelijk zijn om niet alleen kostenbesparing op mensen en middelen te realiseren, maar ook een efficiëntere manier van werken.

Nieuwe businessmodellen

De impact van de digitale ontwikkelingen op de dienstverlening van cultureel erfgoedinstellingen is inmiddels dermate groot, dat digitaal niet meer 'iets ernaast' is. Evenmin is het iets tijdelijks, dat met projectfinanciering in stand kan worden gehouden. Net als in de commerciële sectoren ondergaat de erfgoedsector een transitie van oude businessmodellen naar bijgestelde of nieuwe businessmodellen waarin duurzame digitale dienstverlening centraal staat. Hiervoor zijn nieuwe expertise en nieuwe werkprocessen nodig, zoals het smeden van nieuwe samenwerkingsverbanden of het benutten van nieuwe media om met de doelgroepen te communiceren.

“Duurzame digitale dienstverlening staat centraal.”

De grootste uitdaging voor de erfgoedsector ligt momenteel in het realiseren van kostendekkende langdurige opslag en toegang van digitale informatie. Het is niet waarschijnlijk dat het publiek een omvangrijke financiële bijdrage gaat leveren en de rol van de overheid zal veelal slechts kaderscheppend zijn (bijvoorbeeld verbetering van de auteursrechtelijke inkadering van digitale dienstverlening in het publieke domein) en mogelijk (tijdelijk) financieel ondersteunend. Het is dus vooral aan de sector zelf om met oplossingen te komen voor de financiering van duurzame toegankelijkheid. Bij voorkeur gebeurt dit niet ad hoc en per situatie. Dat is inefficiënt en dus nodeloos kostbaar. Duurzame toegankelijkheid vraagt om een gemeenschappelijke, grootschalige aanpak ('economies of scale').

Financiering van duurzame toegankelijkheid

Het uitgangspunt van de CCDD is dat het bouwen van eigen e-depots in de volle breedte van de culturele sector ongewenst is, omdat daar nodeloos grote investeringen van publieke middelen bij nodig zijn. In het kader van de Archief Coalitie Digitale Duurzaamheid (ACDD) zijn het Nationaal Archief, de Regionaal Historische Centra (RHC's), het Stadsarchief Amsterdam en het Gemeentearchief Rotterdam, in samenwerking met de Provinciale Archiefinspectie en Stichting DEN, bezig met het ontwikkelen van een gemeenschappelijke e-depotvoorziening, als onderdeel van een nationale digitale infrastructuur. Deze investeringen vergen nu al miljoenen euro's.

Uit de Nationale Verkenning Digitale Duurzaamheid blijkt dat de instellingen die momenteel investeren in oplossingen voor duurzame toegankelijkheid, zonder uitzondering aangeven dat de huidige financiering ontoereikend is. De geïnterviewden geven ook aan dat als zij geen additionele financiering vinden, harde beleidskeuzes onafwendbaar zijn. De omvang van de verwachte kosten dwingt tot strategische, mogelijk zelfs radicale keuzes. Erfgoedinstellingen doen er dus verstandig aan de investeringen in en kosten van duurzame toegankelijkheid voor zichzelf op korte termijn inzichtelijk te maken.

Veel erfgoedinstellingen kampen met problemen op het gebied van softwarelicenties, dure maatwerkoplossingen en data-opslag. Soms is het uit kosten oogpunt niet mogelijk om de gewenste programmatuur aan te schaffen en is er behoefte aan meer structurele oplossingen. Samenwerking en schaalgrootte op voorzieningen, bijvoorbeeld

“NIET ALLES HOEFT BEWAARD TE WORDEN.”

(cloud)opslag, kan kostenbesparend werken voor instellingen. Een gezamenlijke diensteninfrastructuur en/of samenwerking met commerciële partners lijken de beste opties.

Innovatie

De nieuwe mogelijkheden die ICT blijft bieden bevorderen innovatie van diensten. Door innovatie kunnen erfgoedinstellingen waarde toevoegen aan hun collecties en kunnen zij hun diensten verbeteren voor het publiek. Innovatie kan gericht zijn op tijdelijke ontwikkelingen, om aansluiting te houden met het wereldwijde informatieweb en om tegemoet te komen aan verwachtingen van informatiezoekers. Door duurzame toegankelijkheid te betrekken bij innovatie wordt het rendement op de toegevoegde waarde van digitale culturele informatie voor de langere termijn versterkt.

Kennisdeling, kennisopbouw & deskundigheidsbevordering

Door het toenemende strategische belang van digitale diensten is het voor instellingen noodzakelijk op een structurele wijze kennis op te bouwen over duurzaam beheer en duurzame toegankelijkheid van de digitale informatie. Bij voorkeur binnen de eigen instelling of in strategische, langdurige samenwerkingsverbanden. Er is momenteel veel specialistische kennis aanwezig bij instellingen zelf op het gebied van digitalisering, digitaal beheer en dienstverlening, maar deze wordt nog niet duurzaam geborgd en ook niet structureel gedeeld. Hier ligt een kerntaak voor de CCDD.

Bij kennisdeling en deskundigheidsbevordering moet rekening gehouden worden met drie niveaus: strategisch, tactisch en operationeel. Het gaat dus niet alleen om technische kennis in de uitvoering, maar juist ook om bewustwording en visievorming. Bij voorkeur gebeurt dit in nauwe samenwerking, waarbij gestreefd wordt naar een collectief verantwoordelijkheidsgevoel en goed opdrachtgeverschap in een genetwerkte omgeving met gedeelde informatiebestanden ('shared services').

Selectiebeleid

Auteurs, filmmakers, overheden, en consumenten produceren in hoog tempo steeds meer digitaal materiaal. Dit heeft niet alleen invloed op de samenstelling van collecties van beherende instellingen, maar ook op hun administratie (denk aan bruiklenen) en hun collectie-informatiesystemen (metadata en restauratiegegevens). Dit zijn vitale bestanden waarover de instellingen ook in de toekomst moeten kunnen beschikken.

Het begint steeds urgenter te worden dat erfgoedinstellingen hun selectiebeleid aanpassen aan de snelheid en de hoeveelheid informatie die in het digitale domein gecreëerd wordt. Niet alles hoeft bewaard te worden. De verwachting is dat de kosten voor duurzame toegankelijkheid, in het bijzonder voor opslag en beheer, blijven stijgen. Ook dit dwingt tot keuzes op het gebied van selectie. Een uitgangspunt hierbij is dat het selectieproces zo dicht mogelijk op het creatieproces van born-digital materiaal aangesloten is.

EUROPESE DIMENSIE

Op 10 januari 2011 is het rapport *The New Renaissance* verschenen dat het 'Comité des Sages' in opdracht van de Europese Commissie heeft geschreven over digitalisering van Europees cultureel erfgoed. Volgens het rapport zijn er vier aspecten van digitale duurzaamheid die de erfgoedinstellingen direct betreffen: organisatorisch, wettelijk, technisch en financieel.

Organisatorisch

De conservering van gedigitaliseerd en born-digital cultureel erfgoed is de verantwoordelijkheid van de erfgoedinstellingen, zoals zij nu de verantwoordelijkheid nemen voor de conservering van 'non-digital material'. Organisatorisch vraagt digitale duurzaamheid een lange-termijn-strategie van culturele organisaties. Vandaag de dag heeft slechts 22% van de erfgoedinstellingen die collecties digitaliseren een lange-termijn-strategie voor digitale conservering. Dit houdt in dat de Europese investeringen in digitalisering groot gevaar lopen. Fondsen voor digitalisering die niet leiden tot digitaal duurzame objecten zijn op de lange termijn een desinvestering. Strategieën op het gebied van digitale duurzaamheid moeten ondersteund worden door een organisatorische en technische infrastructuur. De ontwikkeling en implementatie daarvan zal door de lidstaten op nationaal niveau moeten worden geregeld.

Wettelijk

Copyright en daaraan gerelateerde wetgeving moeten de erfgoedinstellingen in staat stellen om archiefkopieën te vervaardigen en file conversies uit te voeren. Legal deposit van digitaal materiaal moet maar een keer plaatsvinden. Het moet

mogelijk zijn vanuit het systeem waar de kopieën bewaard worden, de kopieën te distribueren naar gebruikers die daar toestemming voor hebben. Technische harmonisatie op het gebied van digitale duurzaamheid is belangrijk om de kopieën te kunnen uitwisselen.

Technisch

Alle digitale objecten moeten voorzien zijn van een persistent identifier (PI). Dit is een permanent en uniek label, gekoppeld aan een digitaal object dat losstaat van de bewaarlocatie. De PI zorgt ervoor dat het object traceerbaar blijft en duurzaam bewaard kan worden. Betrouwbare technische informatie over de digitale objecten ondersteunt het duurzaam digitaal beheer van de objecten. Oplossingen op het gebied van digitale duurzaamheid moeten transparant zijn en schaalbaar, waardoor aanpassing aan nieuwe technologische ontwikkelingen mogelijk is.

R&D is op nationaal en Europees niveau nodig voor het volgen van technologische ontwikkelingen en voor het ontwikkelen van nieuwe oplossingen.

Financieel

Al tijdens het plannen van digitaliseringsprojecten moeten de kosten van digitale duurzaamheid mee begroot worden. Digitale duurzaamheid bezit ook een belangrijke economische potentie. De ervaring die culturele instellingen hebben opgedaan om hun processen op het gebied van digitale duurzaamheid efficiënter te laten verlopen, kan voordelen opleveren voor de snelgroeiende markt voor opslag van digitale data.

BEELDEN VOOR DE TOEKOMST

In het project Beelden voor de Toekomst werken EYE, Beeld en Geluid, Nationaal Archief en Kennisland samen om belangrijke delen van hun audiovisuele collecties te restaureren, conserveren, digitaliseren en te ontsluiten voor een breed publiek.

Het project startte in juli 2007 en heeft een doorlooptijd van 7 jaar. In totaal zullen in dit project 137.200 uur video, 22.510 uur film, 123.900 uur audio en 2,9 miljoen foto's uit de archieven van de instellingen worden gerestaureerd, geconserveerd, gedigitaliseerd en door middel van diensten toegankelijk worden gemaakt.

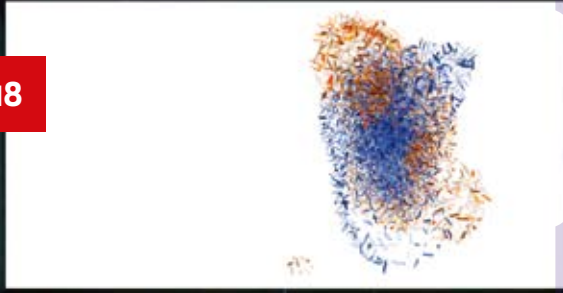
Voor het uitvoeren van het project heeft de overheid in 2006 besloten om een subsidie van 154 miljoen euro te verlenen aan de projectpartners. Een deel van de verleende subsidie moet op termijn terugverdiend worden met de exploitatie van digitale audiovisuele diensten. In 2010 wordt de overheidssubsidie teruggebracht naar 115 miljoen euro waarbij de terugverdienverplichting komt te vervallen. Deze vermindering van het projectbudget met circa 25% wordt in grote lijnen in mindering gebracht op bovenvermelde prestatiedoelen. Een belangrijke doelstelling van het project is de ontwikkeling van een digitale infrastructuur voor duurzame opslag en distributie van de opgeslagen content. Bij het opstellen van de projectbegroting in 2006 zijn de kosten voor opslag en infrastructuur onderbegroot. Dit heeft twee oorzaken:¹

1. Er bleken tijdens de uitvoering van het project veel verborgen (arbeids)kosten voor handling en migratie van de ene naar de andere drager.

2. Op het gebied van scanning van filmmateriaal heeft een revolutie plaatsgevonden. In het projectplan ging men uit van digitaliseringsoplossingen op lage standaard (SD-niveau). Door de hoge resolutie waarop nu gescand wordt, is het volume aan duurzame opslag toegenomen. De kosten voor opslagcapaciteit zijn weliswaar gedaald maar tegelijkertijd zijn de standaarden voor digitale opslag – in ieder geval voor film – hoger dan bij aanvang van het project. Per saldo heeft dit tot een kostenstijging geleid.

Een belangrijk punt dat nog op de agenda van de partners binnen het project Beelden staat is de financiering van de opslagkosten na afloop van Beelden voor de Toekomst (juli 2014). In het TNO-rapport 'Tussentijdse Evaluatie Beelden voor de Toekomst' (2010), dat in opdracht van het ministerie van OCW is geschreven, staat hierover het volgende: 'Door digitalisering van delen van hun archief neemt de vraag naar opslagcapaciteit bij de instellingen enorm toe. Na afloop van het project in 2014 hebben de partners grote hoeveelheden materiaal gedigitaliseerd die ze toegankelijk moeten houden en die ze periodiek naar nieuwe dragers en formaten moeten migreren. De periode waarna het materiaal moet worden gemigreerd naar nieuwe formaten en/of dragers blijkt korter dan bij aanvang van het project verwacht. De kosten hiervan zullen hoog zijn en zijn nu nog geen onderdeel van de reguliere begrotingen van de instellingen. Het is nog onduidelijk hoe de opslagkosten na afloop van het project zullen worden gedekt. Hiervoor moeten urgent plannen ontwikkeld worden. Deze problematiek is overigens niet uniek voor Beelden voor de Toekomst, maar speelt binnen de gehele archiefwereld.'

¹ TNO-rapport 'Tussentijdse Evaluatie Beelden voor de Toekomst' (oktober 2010), p. 20. www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2010/11/30/brief-aan-de-tweede-kamer-over-de-tussentijdse-evaluatie-van-het-project-beelden-voor-de-toekomst.html

BORN-

KUNST EN ERFGOED

Uit een verkennend onderzoek uit 2010 van DEN naar born-digital erfgoedmaterialen bij een selectie van Nederlandse erfgoedinstellingen wordt geconcludeerd dat de erfgoedsector nog niet adequaat in staat is dit materiaal te acquireren en duurzaam te conserveren. Het is niet realistisch te verwachten dat born-digital vormen van kunst en erfgoed langdurig opgeslagen kunnen worden en in de toekomst zonder aanvullende maatregelen raadpleegbaar zullen zijn. Deze vorm van erfgoed heeft zorgvuldig en in sommige gevallen zelfs acuut beheer nodig. Architecten, beeldend kunstenaars, filmmakers, designers en anderen produceren blogs, games, films, online kunstwerken en ander born-digital materiaal dat verloren gaat door onder andere browser updates, nieuwe technologieën en de huidige onbekendheid met acquisitie en duurzaam behoud van deze werken.

Erfgoedinstellingen staan nog aan het begin van het duurzaam toegankelijk maken van deze collecties. Om een duurzame conserveringsstrategie voor computergebaseerde werken in openbare collecties te kunnen ontwikkelen hebben SBMK, VP, DEN en NIMk de omvang (kwantiteit) van born-digital kunstwerken in de collecties van Nederlandse

DIGITAL

De omvang van born-digital erfgoed, zonder analoge/ fysieke verschijningsvorm, groeit snel; hiermee neemt de noodzaak tot duurzaam beheer van deze collecties toe.

musea onderzocht, om vervolgens de precieze probleemstelling (kwaliteit) te omschrijven.¹ Daarbij is onderzocht in hoeverre er aangesloten kan worden bij bestaande internationale netwerken. Hiermee is een begin gemaakt met het ontwikkelen van beleid en best practices voor born-digital kunst en cultuur. Een ander type born-digital erfgoed treffen we aan bij het NAI. Het NAI verzamelt al grote hoeveelheden born-digital materiaal, vaak met aanzienlijke hoeveelheden niet-duurzame bestandsformaten. Het gaat daarbij vooral over digitale ontwerpen voor te realiseren objecten (gebouwen en andere ruimtelijke elementen).

De vorm van born-digital materiaal heeft invloed op de preservation strategy. Welke eigenschappen van een document of kunstwerk moeten digitaal duurzaam behouden blijven, en welke niet? Moet een ontwerp-tekening duurzaam -inclusief al zijn functionaliteit en veranderbaarheid- behouden blijven als AutoCAD-document, of volstaat het migreren naar PDF-formaat binnen de uitgangspunten van de waardering en selectie? Moet een computer-based kunstwerk inclusief alle authentieke techniek bewaard blijven of kan functionaliteit en verschijningsvorm gelijk blijven

maar mag de techniek veranderen? En moeten online kunstwerken met specifieke kwaliteiten als genetwerkt en bijvoorbeeld live auto-participatie generated content in al haar context bewaard blijven of gedocumenteerd worden?

“Born-digital erfgoed heeft zorgvuldig en soms zelfs acuut beheer nodig.”

De digitale ontwikkelingen leiden tot minder scherpe grenzen tussen producent, institutioneel beheerder en gebruiker van de informatie. De erfgoedinstellingen krijgen op den duur meer te maken met het concept van het records continuüm, waarbij bepaalde processen zich niet meer per se bij de huidige partijen afspelen en collecties steeds minder een institutioneel karakter hebben, en steeds virtueel en een onderdeel van de community worden.

Onderzoek naar methoden om deze collecties op lange termijn toegankelijk te houden, is noodzakelijk om te voorkomen dat nieuwe vormen van cultureel erfgoed niet meer toegankelijk zijn.

¹ Zie voor het volledige rapport: www.virtueelplatform.nl/activiteiten/born-digital-kunstwerken

Naar aanleiding van probleemsigalingering bij beleidsmakers, de investeringsagenda van OCW en de conclusies in de Nationale Verkenning Digitale Duurzaamheid hebben Stichting DEN en Virtueel Platform in juni 2010 het initiatief genomen om met een brede sectorvertegenwoordiging te spreken over duurzame toegankelijkheid in de culturele sector. Dat heeft geresulteerd in de oprichting van de Culturele Coalitie Digitale Duurzaamheid (CCDD) in oktober 2010.

ORGANISATIE

CULTURELE COALITIE DIGITALE DUURZAAMHEID

De CCDD is een netwerkverband van professionele culturele instellingen, die duurzame toegankelijkheid in de culturele sector vorm gaan geven en dienen als aanspreekpunt voor beleidsmakers en de NCDD. Tijdens de oprichtingsvergadering is besloten te werken met een kerngroep en een open deelnemersbestand. Een tiental instellingen vormt een kerngroep, die de activiteiten van de CCDD initieert en zo veel mogelijk anderen betreft bij de uitvoering ervan.

Sandra den Hamer, directeur van EYE Filminstituut Nederland, is voorzitter van de CCDD en vertegenwoordigt de CCDD in het bestuur van de NCDD. Het secretariaat is belegd bij Marco de Niet en Jeanine Tieleman van Stichting DEN.

De leden van de kerngroep zijn:

- > EYE film instituut Nederland
- > Nederlands Architectuur Instituut (NAI)
- > Nederlands Instituut voor Mediakunst (NIMK)
- > Nederlandse Museumvereniging/SIMIN
- > Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie
- > Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)
- > Rijksmuseum Amsterdam
- > Stichting Digitaal Erfgoed Nederland
- > Stichting Volkenkundige Musea in Nederland
- > Virtueel Platform.

De CCDD heeft een LinkedIn-groep¹ ingesteld om kennisuitwisseling en discussies te stimuleren met geïnteresseerden in de culturele sector. In april 2012 namen 218 personen uit de cultuur- en erfgoedsector deel aan deze discussiegroep.

NCDD en CCDD

De Nationale Coalitie Digitale Duurzaamheid (NCDD)² werkt op nationaal niveau aan een infrastructuur voor duurzame toegankelijkheid van informatie in het publieke domein (overheid, wetenschap, media en cultuur).

Binnen de NCDD worden kernposities ingenomen door voortrekkers uit die sectoren, het Nationaal Archief (overheid), de Koninklijke Bibliotheek en DANS (wetenschap) en Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid (media). De CCDD treedt namens de culturele sector op als vertegenwoordiger en draagt bij aan de totstandkoming van een nationale infrastructuur en dienstenontwikkeling voor duurzame toegankelijkheid. De CCDD is lid van het bestuur van de NCDD.

Naast de CCDD bestaat ook de Archief Coalitie Digitale Duurzaamheid (ACDD).³ Een Wetenschappelijke Coalitie Digitale Duurzaamheid (WCDD) is in de maak onder aanvoering van DANS.

Kerngroep van de CCDD
bij de oprichting op
1 oktober 2010

¹ www.linkedin.com/groups?gid=3521201

² www.ncdd.nl

³ www.nationaalarchief.nl/actueel/nieuws/miniconferentie-gemeenschappelijke-e-depot-voorzieningen-30-juni-2011

3D-presentatie in het
Allard Pierson Museum
(foto: DEN)

LOBBY OVERHEDEN

De CCDD heeft als belangrijke taak om beleidsmakers door middel van lobbyen bewust te maken van de specifieke problemen op het gebied van duurzame toegankelijkheid in de erfgoedsector. Het doel is om via regelmatige contacten met het ministerie van OCW, de Raad voor Cultuur, de Erfgoedinspectie, de provinciale, de gemeentelijke en andere overheden te wijzen op specifieke noden van de erfgoedsector en te sturen op een actievere betrokkenheid van de overheid. Omdat maken en bewaren niet los van elkaar worden gezien, wordt de lobby uitgebreid naar overheden die rechtstreeks betrokken zijn bij de creatieve industrie.

De CCDD zoekt in de lobbyactiviteiten zo veel mogelijk samenwerking met de Nationale Coalitie Digitale Duurzaamheid (NCDD). Als nationaal platform verwoordt de NCDD het belang van digitale duurzaamheid in het gehele publieke domein. Het is dus belangrijk dat er goede onderlinge afspraken worden gemaakt: wat doet de NCDD en wat doet de CCDD? Bovendien moeten de lobbyboodschappen van de NCDD en de CCDD inhoudelijk niet van elkaar verschillen. De hieronder genoemde aandachtspunten in de lobby moeten worden bekeken in het licht van deze afstemming tussen NCDD en CCDD:

- + Stimuleren dat duurzame toegang tot digitale culturele bronnen een hogere prioriteit krijgt in de beleidskaders van de overheid.

WERKAGENDA

De CCDD is een open samenwerkingsverband van vele instellingen en individuen uit de culturele sector. Binnen de CCDD is een kerngroep actief, die diverse activiteiten uit naam van de CCDD opzet en anderen betreft bij de uitvoering ervan. De CCDD streeft ernaar de werkagenda zo dicht mogelijk aan te laten sluiten op lopende activiteiten van de instellingen.

De CCDD ziet de volgende hoofdtaken voor zichzelf: Lobby overheden; Relaties onderhouden met de NCDD en andere coalities; Bewustwording in sector vergroten, kennis delen en deskundigheidsbevordering; Beleidsmatige

inbedding stimuleren; Samenwerking en afstemming stimuleren; Initiëren van onderzoek.

Hier is wel een algemene opmerking met betrekking tot de huidige bezuinigingen in de cultuursector op zijn plaats. Het lijkt geen twijfel dat de uitvoering van de activiteiten die voortvloeien uit deze strategische agenda, momenteel wordt bemoeilijkt door de drastische bezuinigingen in de cultuursector. Hierdoor is de noodzaak voor culturele instellingen om zo efficiënt mogelijk te werken, groter dan ooit. Een sectorale, intensieve samenwerking om een zo gecompliceerd probleem als digitale duurzaamheid aan te pakken en op te lossen, ligt juist in deze tijd meer dan ooit voor de hand.

- + Stimuleren dat overheden verantwoordelijkheden op het gebied van duurzame toegankelijkheid van digitale collecties in de erfgoedsector (wie is waar verantwoordelijk voor?) erkennen.
- + Stimuleren dat overheden bijdragen aan de ontwikkeling van structurele oplossingen voor duurzame toegang.
- + Stimuleren dat overheden bijdragen in de financiering van onderzoeks- en bewustwordingsactiviteiten van de CCDD.
- + Stimuleren bij overheden (de controlerende instanties) dat informatieplannen en daaraan gekoppelde businessplannen van instellingen worden gekoppeld aan de subsidieverstrekking en onderdeel worden van de management-rapportages

ACTIES 2012-2013

- + Overleg met OCW, Raad voor Cultuur en Erfgoedinspectie op regelmatige, formele en informele basis.
- + Overleg met relevante andere overheden op regelmatige, formele en informele basis.
- + Aandringen op het stimuleren van de ontwikkeling van een nationale infrastructuur voor duurzame opslag van digitaal cultureel erfgoed.
- + Stimuleren bij overheden (de controlerende instanties) dat informatieplannen (een digitaal duurzaamheidsplan is hiervan een onderdeel) en daaraan gekoppelde businessplannen van instellingen worden gekoppeld aan de subsidieverstrekking en daarnaast onderdeel worden van de managementrapportages.

RELATIES ONDERHOUDEN MET NCDD EN ANDERE COALITIES

De CCDD is lid van de Nationale Coalitie Digitale Duurzaamheid, die toewerkt naar een landelijke infrastructuur voor duurzame toegankelijkheid van informatie in het publieke domein. De voorzitter van de CCDD is bestuurslid van de NCDD. De CCDD kan zo specifieke problemen uit de sector die het werkerrein van de CCDD ontstijgen, op de agenda van de NCDD zetten. Ook worden op deze manier de werkzaamheden van de CCDD, de NCDD en de andere onderliggende coalities (ACDD en WCDD)¹ goed op elkaar afgestemd.

Daarnaast maken deelnemers aan de CCDD deel uit van de NCDD-werkgroepen, die als taak hebben de strategische agenda van de NCDD verder uit te werken en te vertalen in concrete plannen.

¹ WCDD is nog in oprichting.

ACTIES 2012-2013

- + Zitting in het bestuur van de NCDD.
- + Visie en wensen CCDD bekend maken bij het NCDD-bestuur.
- + Ontwikkelen van een gezamenlijke lobbystrategie van NCDD en CCDD.
- + Kennisuitwisseling met NCDD, ACDD en de WCDD, door het organiseren van ontmoetingen.
- + Zorgdragen voor communicatie van de NCDD-ontwikkelingen aan alle CCDD-deelnemers.
- + Deelname aan werkgroepen van de NCDD.

BEWUSTWORDING DELEN EN DES

Het aanwakkeren van de bewustwording in de erfgoedsector is een belangrijke taak van de CCDD. Bewustwording moet leiden tot collectieve verantwoordelijkheid en het uiteindelijk vinden van gezamenlijke oplossingen. Grotere bewustwording is te bereiken door een betere uitwisseling van kennis binnen en buiten de sector en door een verdieping van het kennisniveau op zowel strategisch, tactisch als operationeel niveau.

Daarnaast is het belangrijk om deskundigheid in de instellingen te bevorderen, om ze in staat te stellen strategische keuzes te maken of direct aan de slag te gaan. Dat is belangrijk voor alle instellingen, ook de instellingen die nauwelijks geld voor digitale duurzaamheid kunnen vrijmaken.

De CCDD ziet het als een belangrijke taak om alle betrokkenen goed in beeld te krijgen. De erfgoedprofessionals zijn voor de CCDD de primaire doelgroep, maar veel digitale culturele informatie is inmiddels ondergebracht bij commerciële dienstenleveranciers zoals Pictura, Datamatters en anderen. Al deze partijen bouwen kennis op die nuttig is om te delen.

Middelen die door de CCDD worden ingezet om bewustwording te stimuleren zijn:

Communicatie via internet

- + Het onderhouden van een discussieplatform over digitale duurzaamheid in de cultuursector.
- + Inzet van sociale media.
- + Nieuwsbrieven.

ING VERGROTEN, KENNIS SKUNDIGHEIDSBEVORDERING

Bijeenkomsten en workshops

- + Het organiseren van expertmeetings met als doel de analyse van sectorspecifieke problemen.
- + Het organiseren van informatieve bijeenkomsten met als doel het stimuleren van de bewustwording, onder meer door het schetsen van digitale rampscenari'o's gebaseerd op praktijksituaties.
- + Het organiseren van workshops met onder andere als doel het uittesten van (instrumenten) op het gebied van digitale duurzaamheid.

Kennisbank

DEN onderhoudt een Kennisbank met kwaliteitseisen voor goed digitaliseren. Deze Kennisbank is in samenwerking met experts opgezet en bevat al veel informatie over duurzame toegankelijkheid van digitale bestanden. In het kader van bewustwording van de problematiek van digitale duurzaamheid is het noodzakelijk dat de Kennisbank up-to-date wordt gehouden. De CCDD gaat de Kennisbank van DEN actief onder de aandacht brengen, zodat de instellingen actiever kennis aanleveren over hun strategie of activiteiten op het gebied van digitale duurzaamheid.

Opleidingen en cursussen

- + Stimuleren dat, in navolging van hetgeen is gerealiseerd in de archiefsector, specifieke cursussen op het gebied van digitale duurzaamheid worden ontwikkeld en opgezet bij instellingen zoals het LCM of het GO (vergelijk eDAVID in België).²
- + Stimuleren dat bij bestaande relevante opleidingen op mbo, hbo en wo-niveau -zoals archief- en

informatiemanagementopleidingen- maar ook bij ICT-opleidingen lesmateriaal voor digitale duurzaamheid wordt ontwikkeld en het onderwerp daarnaast ruimschoots aandacht krijgt en/of een apart vak wordt.

- + Actief bijdragen aan cursussen (bijvoorbeeld als gastdocenten) met als doel scholing en bij-scholing op het gebied van duurzame toegankelijkheid van digitale collecties.

Publicaties

Het publiceren van laagdrempelige handleidingen, stappenplannen en richtlijnen.

Onderzoeksrapporten.

Monitoren van digitale duurzaamheid in de erfgoedsector.

ACTIES 2012-2013

- + Het opzetten van een website als communicatieplatform voor de CCDD. De website maakt bij voorkeur deel uit van de website van de NCDD.
- + Het organiseren van twee regionale bijeenkomsten in 2012, in samenwerking met SIMIN om de bewustwording bij een brede groep musea te vergroten aan de hand van enkele aansprekende instrumenten (bijvoorbeeld het volwassenheidsmodel van Dollar en het DigCurv-spel).
- + Het organiseren van een informatieve bijeenkomst in het kader van de bewustwording, waarbij onder andere aandacht wordt besteed aan onherstelbaar verlies van digitale culturele informatie.

² www.edavid.be/vorming.php

TWEE INSTRUMENTEN

OM 'LANGE-TERMIJN DIGITAAL BEWUSTZIJN' TE

Vaak beschouwen organisaties digitaliseren en het beheer van digitale collecties nog 'als iets dat zij erbij doen'. Toch kunnen deze activiteiten diep ingrijpen in organisaties, met grote gevolgen voor de inrichting van bedrijfsprocessen en dienstverlening. Om organisaties bewuster te maken van de consequenties van digitaliseren en het beheer van digitale collecties, zijn enkele instrumenten ontwikkeld. De CCDD draagt bij aan de vervaardiging van Nederlandse versies van deze instrumenten en zet ze in tijdens workshops en andere activiteiten.

Deelnemers aan de
The Digital Curator

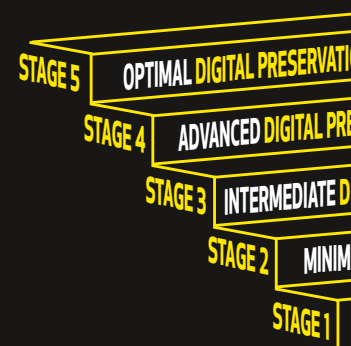
HET VOLWASSENHEIDSMODEL VAN CHARLES DOLLAR EN HET STRATEGISCHE STAPPENMODEL VAN ENNO MEIJERS

Het Volwassenheidsmodel ('Delaware Digital Preservation Capability Maturity model') van de Amerikaanse onderzoeker Charles Dollar, is een 'instrument' waarmee organisaties na kunnen gaan in hoeverre zij in staat zijn om digitale informatie duurzaam toegankelijk te houden.

Het model zelf is weer gebaseerd op het OAIS-model, het Open Archival Information System (OAIS) Reference Model, dat ontwikkeld is door de NASA en de internationale standaard is voor het opzetten en inrichten van een digitaal archief. Het OAIS-model heeft in 2002 een ISO-normering gekregen.

Het Volwassenheidsmodel van Dollar is vooral bedoeld voor organisaties met een belangrijke component in Documentaire Informatie Voorziening (DIV).

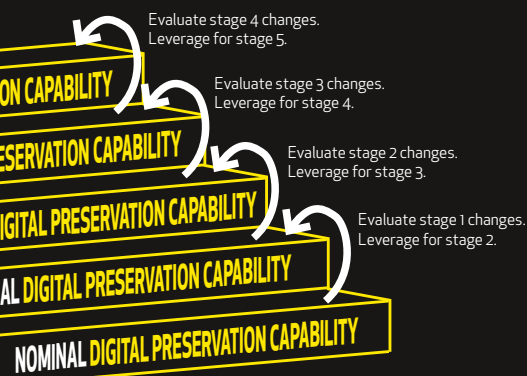
In het kader van zijn master studie ICT & Business Innovation, heeft Enno Meijers, indertijd werkzaam bij de Zeeuwse Bibliotheek, het Volwassenheidsmodel bewerkt in een Strategisch stappenmodel voor duurzame toegang tot digitale informatie,¹ dat geschikt is om te worden gebruikt in kleinere en middelgrote erfgoedinstellingen.

INSTRUMENTEN CREËREN

internationale conferentie DISH2011 spelen
Game (foto: Susan van Hengstum)

Charles Dollar, Digital Preservation Readiness Capability Maturity Model and Digital Preservation Readiness Balanced Scorecard (Delaware 2007)

CURATE: THE DIGITAL CURATOR GAME

The Digital Curator Game (het spel voor de digitale conservator) is een bordspel dat tot doel heeft om medewerkers die betrokken zijn bij digitaliseringsprojecten en bij het beheer van digitale collecties bewust te maken van alles waaraan bij het uitvoeren van dergelijke werkzaamheden moet worden gedacht.

Het spel is ontwikkeld door DigCurV,² een door het Leonardo da Vinci-programma van de Europese Commissie gefinancierd project dat is opgezet om conservatoren van digitale collecties te trainen in de ontwikkeling van nieuwe vaardigheden.

¹ www.ncdd.nl/documents/thesisstapsgewijsnaarduurzametoegangversie1_1.pdf
² www.digcur-education.org/eng

Het inbedden van duurzame toegankelijkheid in het beleid van erfgoedinstellingen is een belangrijke randvoorwaarde voor succes.

BELEIDSMATIGE INBEDDING STIMULEREN

Zonder beleidsmatig en budgettair commitment blijft duurzame toegankelijkheid moeizaam en dreigt het voortdurend de sluitpost van de begroting te worden. Dat betekent dat de CCDD zich ook moet richten op het management van organisaties (directies, afdelingshoofden) en niet uitsluitend op medewerkers op uitvoerend niveau die direct bij de digitale dienstverlening betrokken zijn.

Sinds enkele jaren worden erfgoedinstellingen gestimuleerd meer aandacht te geven aan het

monitoren van hun ICT- en/of bedrijfsprocessen in de vorm van een informatieplan (zie onder andere het gebruik van informatieplannen in de subsidieregeling Digitalisering met beleid en de verdere aanbeveling door DEN),¹ met een zogenaamd duurzaamheidsplan als vast onderdeel daarvan. Dergelijke plannen vormen de basis voor een goed beleid ten aanzien van digitale duurzaamheid en gebruik hiervan moet gestimuleerd worden door regelmatige toetsing.

Een volgende stap in het aanpassen van bedrijfsprocessen is het opstellen en implementeren van businessplannen. Informatieplannen geven antwoord op vragen als 'Wat hebben we?', 'Wat kunnen we?' en 'Wat willen we?'. Businessplannen geven antwoord op de vragen 'Hoe kunnen we dat realiseren?' en 'Welke maatschappelijke en geldelijke waarde vertegenwoordigen onze duurzaam te bewaren digitale collecties?'. De CCDD gaat de overheid oproepen meer hierop te sturen, bijvoorbeeld door dergelijke plannen onderdeel te maken van subsidievoorwaarden en rapportages.

ACTIES 2012-2013

- + Het onder aandacht brengen van het belang van informatieplannen, inclusief digitale duurzaamheidsplannen, op bijeenkomsten, cursussen en door inzet van andere communicatiemiddelen.
- + Het onder de aandacht brengen van het opstellen en implementeren van businessplannen.
- + De overheid stimuleren informatie- en businessplannen onderdeel te laten uitmaken van de rapportagecyclus van instellingen.

¹ DEN-kennisdossier Informatieplannen: www.den.nl/thema/116/informatieplannen

SAMENWERKING EN AFSTEMMING

Samenwerking op het gebied van digitale collecties kan een aanzienlijke kostenbesparing opleveren, maar blijkt in de praktijk nog nauwelijks plaats te vinden. Denk hierbij aan een sterkere coördinatie bij het digitaliseren van analoge collecties of het verzamelen van born-digital collecties. Wie digitaliseert wat en wie verwerft welke digitale kunst of andere culturele uitingen? De NCDD is van plan een Werkgroep Selectie in te stellen, om op landelijk niveau de verwerving en duurzame opslag van publieke informatie in kaart te brengen. Dit is belangrijk, omdat digitale informatie steeds meer een eigen gezicht krijgt en daardoor steeds minder in de traditionele categorieën past die bij het verzamelbeleid van een fysieke collectie worden gehanteerd (boeken naar bibliotheken, objecten naar musea etc.). De CCDD gaat zich actief inzetten voor deze Werkgroep.

Niet alleen selectie, ook de-selectie verdient aandacht van de CCDD. Wat gebeurt er als een instelling wordt opgeheven? Ook het verzekeren van het voortbestaan van een digitale collectie bij sluiting van een instelling is een vorm van digitale duurzaamheid. De CCDD gaat erop sturen dat bestaande regelingen voor fysieke collecties (bijvoorbeeld de Leidraad Afstoten Museale Objecten) worden uitgebreid met regelingen voor digitale collecties.

Het tweede aspect van afstemming is het daadwerkelijk realiseren van digitale duurzaamheid. Samenwerking binnen en buiten de sector is een voorwaarde voor het realiseren van - al of niet tijdelijke - oplossingen voor het probleem. Het duurzaam toegankelijk houden van digitale bestanden is een relatief nieuwe problematiek die voorlopig nog niet is uitgekristalliseerd. Inspanningen op dit vlak zijn op dit moment kostbaar - want vaak tijdelijk en er is specialistische kennis nodig. Daarom is het essentieel dat instellingen niet ieder voor zich het wiel uitvinden, maar de krachten bundelen om kennis te delen, een beter resultaat te behalen en de kosten zo beheersbaar mogelijk te houden.

Samenwerking kan op diverse manieren:

- + Getrapt geografisch (lokaal/regionaal/ provinciaal/landelijk).
- + Binnen een specifieke sector (bijvoorbeeld musea).
- + Materiaalspecifiek met andere sectoren (bijvoorbeeld voor archiefmateriaal met het Nationaal Archief, voor audiovisueel materiaal met Beeld en Geluid, born-digital fotografisch materiaal met Nederlands Foto Museum etc).
- + Met marktpartijen.

ACTIES 2012-2013

- + De CCDD gaat er bij instellingen op aandringen dat zij samenwerking en coördinatie op het gebied van digitalisering van analoge collecties en het verwerven van born-digital collecties stimuleren en faciliteren.
- + De CCDD gaat bewustwording over samenwerking op ICT-gebied stimuleren door het houden van tenminste één bijeenkomst over dit thema, waarbij consortia worden uitgenodigd om hun praktijkervaringen te delen.

INITIËREN V

VAN

ONDERZOEK

Een laatste hoofdtaak van de CCDD is het initiëren van onderzoek. Aangezien de CCDD geen eigen budgetten heeft, is de CCDD niet in staat zelf op grootschalige wijze onderzoek te doen. Wel kan de CCDD kennis inbrengen bij onderzoek van derden (bijvoorbeeld de NCDD) of voorstellen voor onderzoek helpen opstellen.

Er liggen al enkele onderwerpen die in de ogen van de CCDD nader onderzoek verdienen:

Mogelijkheden shared services voor de sector

In de ogen van de CCDD ligt de sleutel tot duurzame toegankelijkheid van digitaal cultureel erfgoed in het opzetten en beheren van shared services. Door gemeenschappelijke diensten in gebruik te nemen, kunnen veel schaalvoordelen optreden. De NCDD heeft inmiddels een werkgroep ingesteld om de verschillende mogelijkheden van gedeelde dienstverlening verder te onderzoeken. De CCDD kan hieraan bijdragen door de specifieke behoeftes van de culturele sector, bijvoorbeeld voor digitaal geboren kunst, nader te benoemen en kenbaar te maken.

Soorten informatie

Als er wordt gesproken over nut en noodzaak van het toegankelijk houden van digitale informatie van de cultuursector is het belangrijk om een duidelijk beeld te hebben over welke informatie het hier gaat.

De cultuursector beheert een grote diversiteit aan digitale informatie: archiefmateriaal, audiovisueel materiaal, visualisaties, complexe objecten etc..

Voor bepaalde soorten informatie (onder andere archief, wetenschappelijke data) wordt al enige tijd intensief onderzocht hoe deze het beste duurzaam toegankelijk kunnen worden gehouden en zijn er op dat gebied al enige vorderingen gemaakt. Het zou een grote verspilling van mensen en middelen betekenen als de cultuursector hier geen gebruik van maakt.

Het is daarom noodzakelijk om verder te onderzoeken welke informatie de sector verzamelt en zelf produceert, in hoeverre hier overeenkomsten zijn met informatie van andere sectoren/categorieën (bijvoorbeeld archiefmateriaal of audiovisueel materiaal) waar al onderzoek naar wordt verricht, en in welke mate de cultuursector specifieke vormen van informatie produceert en beheert. De CCDD denkt hierbij in het bijzonder aan born-digital materiaal.

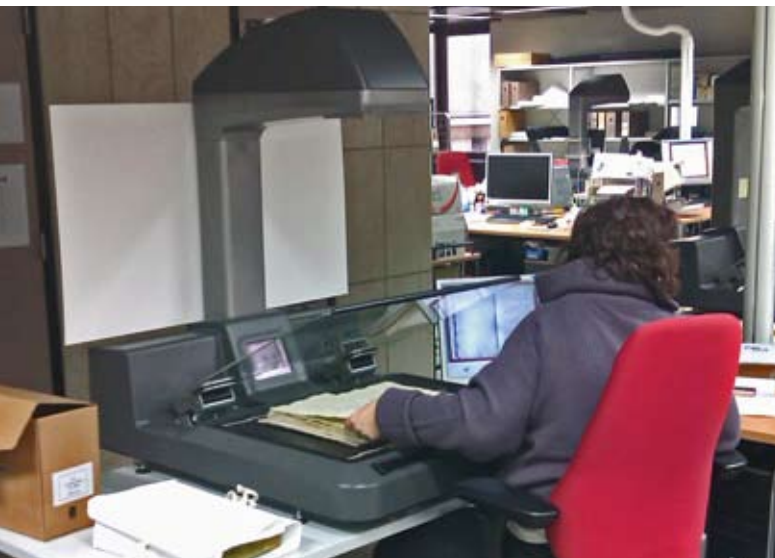
“ONDERZOEK NAAR PLANNEN IN CULTUUR”

Voor het duurzaam toegankelijk houden van informatie met een generiek karakter ligt het voor de hand aansluiting te zoeken bij andere sectoren zoals de wetenschap en de overheid. Voor sectorspecifieke informatie moet nader onderzocht worden aan welke eisen moet worden voldaan om deze informatie duurzaam toegankelijk te houden. De CCDD gaat een dergelijk onderzoek via de (werkgroepen van de) NCDD in gang zetten.

duurzame digitale toegankelijkheid voldoende wordt geadresseerd in het algemene ICT-beleid en welke maatregelen nodig zijn als het ICT-beleid te kort schiet. Goed ICT-beleid omvat meer dan alleen de zorg voor diensten, soft- en hardware en netwerken. Het strekt zich ook uit tot het toegankelijk houden van opgeslagen informatie. Er zijn hierbij twee aandachtspunten. Het eerste is de mate waarin de huidige standaard ICT-kwaliteitsnormen al bijdragen aan duurzaam beheer van digitale informatie. Het tweede is de kwaliteit van het informatiebeleid in culturele instellingen: zijn er informatieplannen gemaakt en zo ja, in hoeverre houden de instellingen deze actueel? Beide aandachtspunten verdienen in de ogen van de CCDD verder onderzoek.

Kosten en baten duurzame toegankelijkheid

Een ander onderzoeksgebied voor de CCDD, en zeker ook de NCDD in het algemeen, is het in kaart brengen van de kosten van digitale duurzaamheid. Voor de CCDD spitst zich dit toe op een onderzoek naar kostenmodellen voor digitale duurzaamheid in de cultuursector: kostenbesparende oplossingen als duurzame cloud storage, kosten-baten analyses en verdien- en businessmodellen - al of niet afgezet tegen de kosten van beheer (inclusief opslag) van fysieke collecties. Het is nuttig om deze bevindingen te vergelijken met die in andere sectoren (archiefssector, wetenschap etc.). Mogelijk kan binnen de NCDD op deze wijze een benchmark ontwikkeld worden. Op basis daarvan kan dan bepaald worden in hoeverre de kosten voor duurzame toegankelijkheid op de structurele budgetten van instellingen kunnen gaan drukken.¹

Scanlab van het Algemeen Rijksarchief in Brussel (foto: DEN)

Bijkomend voordeel van dit onderzoek is dat er meer inzicht komt in de eisen en wensen van de sector voor duurzame toegankelijkheid van de digitale informatie.

Goed ICT-beleid

Niet alleen is het belangrijk om een goede analyse te hebben van welk specifiek type informatie de cultuursector beheert en produceert, het is ook nuttig om te weten in hoeverre het probleem van

“AR DE KWALITEIT VAN INFORMATIE- URELE INSTELLINGEN IS WENSELIJK.”

Cloud storage

De CCDD acht het niet realistisch en ook niet wenselijk dat alle erfgoedinstellingen een eigen e-depot ontwikkelen. Gedeelde opslag is aanzienlijk kostenefficiënter. In het bijzonder verdient cloud storage van digitale collecties meer aandacht. De CCDD kan, bij voorkeur in het kader van de NCDD, marktpartijen stimuleren om (cloud-) storage oplossingen te onderzoeken en aan te bieden. Door de vraag van grote en kleinere erfgoedinstellingen te bundelen, ontstaan voordelen op het gebied van schaalvergroting, zoals bijvoorbeeld gemeenschappelijke oplossingen voor de conservering van born-digital kunst. De samenwerking van erfgoedinstellingen gaat dan uit van het principe dat de verantwoordelijkheid voor de vele diverse bronnen bij de bronhouder belegd blijft, de data wordt decentraal bijgehouden, binnen zoveel mogelijk standaard applicaties.

Bij de RCE loopt een pilot shared services infrastructuur, de ‘Erfgoedsuite’. Met behulp van deze infrastructuur worden aan kleine erfgoedinstellingen, monumentenverenigingen e.d online voorzieningen beschikbaar gesteld voor dataopslag (cloud), content management, websitebouw en dergelijke. Deze online omgeving zal via een semantische structuur (vindbaarheidslaag) aansluiten op diverse bronnen van de RCE en andere aangesloten erfgoedinstellingen. Alle instellingen blijven als bronhouder verantwoordelijk voor inhoud en onderhoud van eigen bronnen, maar liften op deze manier mee naar toekomstgerichte digitale duurzaamheid.

Om deze infrastructuur te bouwen is de RCE gestart met het opsplitsen van diverse huidige systemen in de data, de vindbaarheidslaag (semantische laag) en de gebruikersinterface. Door zoveel mogelijk zaken modulair te maken is het plegen van onderhoud eenvoudiger en kan een langere levensduur gegarandeerd worden. De RCE gaat bij deze oplossing zoveel mogelijk uit van de principes, opslag in ‘de cloud’, enkelvoudige opslag/meervoudig gebruik én standaardisatie.

Inventarisatie instrumenten en technieken

Een laatste terrein van onderzoek is de beschikbaarheid en geschiktheid van instrumenten en technieken die specifiek voor de sector nuttig kunnen zijn. Op internationaal niveau zijn al diverse instrumenten ontwikkeld. Denk aan mogelijkheden om informatie via emulatie of migratie beschikbaar te houden, of om digitale bestanden te controleren op kwetsbare aspecten. De CCDD kan deze in Nederland onder de aandacht brengen, en Nederlandse instellingen kunnen ze op hun bruikbaarheid toetsen.

¹ Bij bibliotheek.nl krijgen bibliotheken die zich bij de nationale catalogus willen aansluiten een eenmalige subsidie om de kosten te dekken, maar worden daarnaast door de VNG verplicht om ook andere gemeenschappelijke systemen (personeelsmanagement, financieel management) af te nemen. Daarvoor wordt een deel van hun structurele subsidie gealloceerd.

ACTIES 2012-2013

- + Het nader onderzoeken van financieringsmodellen voor digitale duurzaamheid (bijvoorbeeld het financieringsmodel van bibliotheek.nl).
- + Het in samenspraak met de NCDD opstellen van een onderzoeksagenda voor NCDD en CCDD, bij voorkeur met een oog op Europese onderzoeksprojecten op het gebied van digitale duurzaamheid.

AANBEVOLEN

PUBLICATIES

TOEKOMST VOOR ONS DIGITALE GEHEUGEN

In 2009 heeft de Nationale Coalitie Digitale Duurzaamheid (NCDD) de risico's van verlies van digitaal materiaal in de publieke sector in kaart gebracht. Centraal staat de vraag wie in Nederland wat bewaart en hoe dit gebeurt. Het rapport gaat in op de stand van zaken in de sectoren Wetenschap, Overheid en Cultuur/Erfgoed. Per sector is een inputnotitie opgesteld door specialisten.

Het rapport vormt de basis voor de publicatie 'Toekomst voor ons digitaal geheugen (2): strategische agenda voor duurzame toegankelijkheid', de strategienota 2010-2013 van de NCDD.

E-DEPOT ARCHIEVEN

Digitalisering is niet meer weg te denken uit onze samenleving. Dat geldt ook voor de overheid. In alle bestuurslagen wordt al in belangrijke mate digitaal gewerkt en er is volop aandacht voor verbetering van de digitale werkprocessen. Bij deze inspanningen blijft de aandacht voor het duurzaam bewaren van digitale overheidsinformatie wat achter. De ArchiefCoalitie Digitale Duurzaamheid (ACDD) brengt daar verandering in met de publicatie van dit rapport. De ACDD reikt een oplossing aan om overheidsinformatie langdurig, duurzaam en betrouwbaar toegankelijk te houden, door de ontwikkeling van gemeenschappelijke e-depotvoorzieningen.

U mag dit werk kopiëren, verspreiden, doorgeven, remixen en afgeleide werken maken onder de volgende voorwaarden:

NAAMSVERMELDING — De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden (maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met je werk of je gebruik van het werk).

NIET-COMMERCIEEL — De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

GELIJK DELEN — Indien de gebruiker het werk bewerkt kan het daaruit ontstane werk uitsluitend krachtens dezelfde licentie als de onderhavige licentie of een gelijksoortige licentie worden verspreid.

COLOFON

Aan deze publicatie hebben meegeschreven:

Cathy Brickwood (Virtueel Platform)
Robèrt Gillesse (DEN)
Sandra den Hamer (EYE)
Wilbert Helmus (SIMIN/NMV/Prinsessehof-Fries Museum)
Frans Hoving (Erfgoed Nederland)
Rob Hendriks (Rijksmuseum Amsterdam)
Behrang Mousavi (NAI)
Marco de Niet (DEN)
Annelies van Nispen (DEN)
Carla Schulte (RCE)
Floor van Spaendonck (Virtueel Platform)
Walter Swagemakers (EYE)
Jos Taekema (Museum Volkenkunde/SVCN)
Jeanine Tieleman (DEN)
Gaby Wijers (Nederlands Instituut voor Mediakunst/NIMK)
Reinier van 't Zelfde (RKD)

Eindredactie: Marco de Niet,
Jeanine Tieleman & Janneke Grooten (DEN)

Vormgeving: Idos grafische communicatie - www.idos.nl
Drukwerk: Van As - www.vanas.nl

Deze publicatie is mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van DEN, EYE, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en Virtueel Platform.

**HET IS NIET VANZELF-
SPREKEND DAT DIGITALE
CULTURELE DATA VOOR
DE TOEKOMST BEHOUDEN
BLIJFT. DE CCDD STIMU-
LEERT DE NEDERLANDSE
ERFGOEDINSTELLINGEN
ZICH TE BERADEN OP
DE ORGANISATIE VAN
DIGITALE DUURZAAMHEID
IN DE CULTURELE SECTOR.**